

Statistisk analys

Marie Kahlroth
Analysavdelningen

08-563 085 49
marie.kahlroth@hsv.se
www.hsv.se

2012-03-13 2012/5
Reg.nr: 63-17-2012

Fortsatt många helårsstudenter 2011

En sammanställning av lärosätenas årsredovisningar visar att utbildningsvolymen 2011 var stor, 312 000 helårsstudenter. Trots införandet av anmälnings- och studieavgifter hösten 2011 var alltså den anslagsfinansierade utbildningsvolymen nästan i nivå med toppåret 2010.

Högskoleverket har sammanställt uppgifter från lärosätenas årsredovisningar för 2011. Den sammanlagda utbildningsvolymen vid dessa lärosäten (statliga universitet och högskolor samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping) var 311 907 helårsstudenter, exklusive studieavgiftsskyldiga studenter, och något över de sammanlagda takbeloppen (som anger maximalt anslag per lärosäte) om 20,7 miljarder kronor.

Marginellt färre helårsstudenter 2011

Efter två år med kraftig tillväxt minskade antalet helårsstudenter med 3 300 under 2011, exklusive studieavgiftsskyldiga studenter. Relativt sett är dock minskningen marginell, en procent, och utbildningsvolymen ligger kvar på historiskt höga volymer, något som möjliggörs av att takbeloppen för många lärosäten tillfälligt utökades 2010–2011. Lärosätena har alltså kunnat utbilda fler studenter än tidigare och få ersättning för dessa. Utökningarna är dock inte permanenta och flera lärosäten får nu dra ned på studentantalet för att anpassa utbildningsvolymen till de lägre takbeloppen 2012 och framöver.

Höstterminen 2011 infördes studieavgifter för studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz. Enligt preliminära uppgifter var de studieavgiftsskyldiga studenterna som registrerats drygt 1 300 höstterminen 2011. Tidigare fick lärosätena ersättning för dessa studenter inom takbeloppen. För att kunna genomföra en korrekt jämförelse av antalet helårsstudenter 2011 med föregående år bör alltså de avgiftsskyldiga studenterna ingå. Än så länge vet vi inte hur många högskolepoäng dessa studenter var registrerade på så det är inte möjligt att göra någon exakt beräkning. Vi kan ändå utgå ifrån att de avgiftsskyldiga studenterna utgjorde maximalt drygt 600 helårsstudenter, eftersom de bara var registrerade på höstterminen 2011. Därmed kan vi göra en skattning av den totala utbildningsvolymen, inklusive avgiftsskyldiga studenter, till 312 500 helårsstudenter 2011, dvs. ungefär 2 700 färre än toppåret 2010.

Jämfört med 2010 har antalet helårsstudenter minskat vid drygt hälften av de 36 lärosätena, men i flera fall bara marginellt. I absoluta tal har antalet helårsstudenter minskat mest – mellan 640 och 870 helårsstudenter – vid Mittuniversitetet, Linköpings universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola, Stockholms universitet och Göteborgs universitet. Även Högskolan i Halmstad redovisar en betydande minskning, 474 färre helårsstudenter än 2010. Förutom för Stockholms universitet och Chalmers tekniska högskola verkar minskningen vara en anpassning till takbeloppets storlek.

Relativt sett har antalet helårsstudenter minskat mest vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Mittuniversitetet, Högskolan på Gotland, Högskolan i Halmstad, Chalmers tekniska högskola och Kungl. Tekniska högskolan under 2011. Minskningarna vid Mittuniversitetet och Högskolan i Halmstad kommer efter två år med kraftiga ökningar av antalet helårsstudenter som har lett till att utbildningsvolymen legat betydligt över lärosätenas takbelopp.

Vid knappt hälften av lärosätena har emellertid antalet helårsstudenter ökat under 2011. Även ökningarna var i flera fall marginella, men det finns några undantag. Mest ökade studentantalet vid Uppsala universitet, följt av Luleå tekniska universitet och Karolinska institutet, samt Gymnastik- och idrottshögskolan, som tagit över idrottsläroverutbildningen från Stockholms universitet. Övriga tre lärosäten har under flera år haft utbildningsvolymerna som har legat under takbeloppen och för Uppsala universitet innebär 2011 års ökning att utbildningsvolymen ligger i nivå med takbeloppet.

Under 2011 ökade antalet helårsstudenter betydligt även vid Högskolan Kristianstad och Södertörns högskola. Dessa högskolor hade tidigare utbildningsvolymerna som låg under takbeloppen i flera år, men under 2010 ökade antalet helårsstudenter kraftigt vid båda högskolorna och ökningen fortsatte alltså 2011. För Södertörns högskola, som har haft utökat takbelopp 2010–2011, innebär det att högskolan behöver göra en kraftig inbromsning av studentvolymerna eftersom det utökade takbeloppet nu har dragits in.

Takbelopp 2011: 20,7 miljarder kronor, utfall: 21,1 miljarder

Lärosätena får ersättning från staten för sina studenter (helårsstudenter) och deras avklarade poäng (helårsprestationer). Takbeloppet anger den maximala ersättningen för respektive lärosäte. För 2011 var universitetens och högskolornas samlade takbelopp 20,7 miljarder kronor. Det samlade värdet av antalet helårsstudenter och helårsprestationer 2011 var 21,1 miljarder kronor, alltså lite över de samlade takbeloppen.

Vid 24 av de 34 lärosäten vars utbildning finansieras med takbelopp (Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan har inget takbelopp) var utbildningsvolymerna större, eller i nivå med takbeloppet i ekonomiska termer.

Stockholms universitet, Karolinska institutet, Chalmers tekniska högskola, Luleå tekniska universitet, Gymnastik- och idrottshögskolan, Högskolan i Skövde, Mälardalens högskola, Dans- och cirkushögskolan, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm samt Stockholms dramatiska högskola har utbildningsvolymerna som i ekonomiska termer inte når takbeloppen. Förutom avseende Chalmers tekniska högskola, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm och Dans- och cirkushögskolan gällde detta även föregående år.

10 procent av takbeloppet kan balanseras över åren

Lärosätena har möjlighet att spara upp till tio procent av outnyttjat takbelopp över åren (s.k. anslagssparande). Fram till 2010 var utbildningsvolymerna under flera år lägre än takbeloppen medgav och många lärosäten hade fortfarande vid ingången av 2011 kvar anslagssparande. Flera lärosäten som överproducerade 2011 har nu använt anslagssparande från tidigare år och får ersättning för helårsstudenter och helårsprestationer som inte rymms inom årets takbelopp. Det innebär att deras anslagintäkter blir högre än takbeloppet. Vid utgången av 2011 fanns det fortfarande kvar nästan 640 miljoner kronor i outnyttjat takbelopp, dvs. anslagssparande.

Stockholms universitet, Karolinska institutet, Luleå tekniska universitet, Högskolan i Skövde och Mälardalens högskola hade redan inför 2011 maximalt anslagssparande, så för deras del återgår oförbrukat takbelopp till statskassan, sammanlagt drygt 160 miljoner kronor.

Helårsstudenter och helårsprestationer som inte kan finansieras inom årets takbelopp (s.k. överproduktion) kan sparas till kommande år, dock högst motsvarande tio procent av takbeloppet. Vid utgången av 2011 var lärosätenas överproduktion sammanlagt 635 miljoner kronor. Åtta lärosäten – Lunds universitet, Mittuniversitetet, Blekinge tekniska högskola, Högskolan i Borås, Högskolan på Gotland, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Konstfack samt Kungl. Musikhögskolan i Stockholm – har nått den maximala gränsen och får inte spara mer överproduktion. Dessa lärosäten genomförde under 2011 utbildning motsvarande 112 miljoner kronor som de inte kan få ersättning för, varken nu eller senare.

Utökade takbelopp 2010–2011; men även indragning 2011

Som en konjunkturåtgärd utökades takbeloppen för många lärosäten tillfälligt 2010 och 2011 med 700 miljoner kronor per år. Samtidigt drogs 110 miljoner kronor in för 2011 från lärosätena med anledning av att studieavgifter infördes för studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz och dessa studenters utbildning inte längre skulle ersättas inom takbeloppen. Därmed blev summan av takbeloppen 2011, trots diverse uppräkningsåtgärder, i stort sett densamma som 2010, dvs. 20,7 miljarder kronor.

Efter det att de två åren har gått kan man konstatera att flertalet lärosäten har använt sina tillfälligt utökade takbelopp, men det finns några undantag. Utbildningsvolymerna vid Stockholms universitet och Högskolan i Skövde har sedan 2006 varit lägre än deras ordinarie

takbelopp och följaktligen har lärosätena inte heller använt utökningen, varken 2010 eller 2011. Karolinska institutet använde en del av det utökade takbeloppet 2011.

80 miljoner kronor i studieavgifter 2011

Den första terminen då studenter utanför EU/EES och Schweiz måste betala avgifter för högskolestudier i Sverige var lärosätenas intäkter av studieavgifter 80 miljoner kronor, dvs. drygt 70 procent av de indragna takbeloppen. Fyra universitet – Uppsala universitet, Lunds universitet, Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola – står ensamma för nästan hälften av studieavgifterna. Anslagsindragningarna är något mer jämnt fördelade. För de konstnärliga högskolorna gjordes emellertid ingen indragning, men flera av dem redovisar intäkter av studieavgifter.

Kostnaden för utbildning och forskning: 58 miljarder kronor

Den totala kostnaden för verksamheten vid universitet och högskolor under 2011 var 57,7 miljarder kronor, dvs. 3,6 miljarder mer än 2010. I nominella tal är det nästan sju procent mer än föregående år, vilket även med hänsyn tagen till inflation är en reell ökning. Med undantag för Försvarshögskolan, Dans- och cirkushögskolan och Stockholms dramatiska högskola har kostnaderna ökat mer eller mindre vid alla lärosäten under 2011 och vid närmare hälften av lärosätena har kostnaderna ökat med sju procent eller mer. Relativt sett har kostnaderna ökat mest vid Gymnastik- och idrottshögskolan som har tagit över verksamhet från Stockholms universitet, följt av Chalmers tekniska högskola och Kungl. Tekniska högskolan. För KTH:s del avser tillväxten enligt årsredovisningen främst externt finansierad forskning.

Ekonomiskt resultat: 0,9 miljarder kronor

Det samlade ekonomiska resultatet för universitet och högskolor 2011 var ett överskott om 863 miljoner kronor, vilket motsvarar 1,5 procent av kostnaderna. Drygt två tredjedelar av lärosätena redovisar positiva resultat. De största överskotten finns vid Linköpings universitet och Karolinska institutet (145 miljoner kronor vardera), därefter kommer Uppsala universitet, Kungl. Tekniska högskolan och Örebro universitet med överskott om knappt 110 miljoner kronor vardera. Relativt sett är överskottet störst vid Örebro universitet (11 procent av kostnaderna).

Det sammantagna resultatet för universitet och högskolorna har varit positivt sedan 2005 och ett betydande kapital har ackumulerats. Inför 2011 var det ackumulerade kapitalet (balanserad kapitalförändring) 9,75 miljarder kronor. Inklusivt 2011 års resultat är alltså det sammantagna ackumulerade kapitalet 10,5 miljarder kronor, dvs. 18 procent av de totala kostnaderna. Närmare en tredjedel av lärosätena har inför 2012 ackumulerat kapital som uppgår till mer än 20 procent av kostnaderna för 2011.

Den tidigare ökningen av oförbrukade bidrag har avstannat

Sedan mitten av 2000-talet har lärosätenas oförbrukade bidrag ökat betydligt. Dessa medel är bundna till att användas för de forskningsprojekt de är avsedda att finansiera och kan inte disponeras fritt av lärosätena. Ökningen av de oförbrukade bidragen sammanhänger med en redovisningsteknisk förändring som innebär att medel för finansiering av indirekta kostnader nu i större utsträckning än tidigare redovisas som oförbrukade bidrag. Samtidigt har inflödet av forskningsmedel till sektorn ökat. Den senaste forskningspolitiska propositionen som avsåg 2009–2012 ledde till ökade forskningsmedel för många lärosäten. Propositionen var framtung, vilket innebar att merparten av satsningarna utföll i början av perioden och lärosätena hann inte omsätta resurserna i verksamhet i takt med att de betalades in. I kombination med de redovisningstekniska förändringarna resulterade detta i ökade oförbrukade bidrag.

Under 2011 avstannade dock ökningen. Vid utgången av året var de oförbrukade bidragen sammanlagt 14,9 miljarder kronor, vilket är något mer (0,6 miljarder) än föregående år. Förmodligen finns det flera förklaringar till att ökningen har avstannat. En förklaring är att forskningsverksamheten nu har ökat och resurserna verkar förbrukas i takt med att medlen betalas in till lärosätena. En annan förklaring är att den redovisningsmodell som Sveriges universitets- och högskoleförbund har utarbetat har implementerats på alla lärosäten de senaste åren. Enligt modellen debiteras externt finansierad verksamhet för indirekta kostnader i takt med att direkta kostnader uppstår, och inte som tidigare då medlen betalades in till lärosätet. Den effekt som den successiva övergången till den nya modellen gav på de oförbrukade bidragen i början har därmed försvunnit.

Ekonomiskt resultat samt grundutbildningsvolym 2011 enligt lärosätenas årsredovisningar

Lärosäte	Grundnivå och avancerad nivå			Antal helårsstudenter			Lärosätet totalt		
	Takbelopp mkr	Utfall total ersättning mkr	Utfall % av tak	2010	2011	föränd- ring	Resultat 2011 mkr	Balanserad kapital- förändring mkr*	Totala kostnader mkr
<i>Universitet</i>									
Uppsala universitet	1 380,7	1 382,4	100%	22 695	23 426	3%	106,3	967,7	5 191,3
Lunds universitet	1 729,7	1 886,8	109%	28 223	28 045	-1%	-8,7	1 632,4	6 557,8
Göteborgs universitet	1 766,8	1 783,7	101%	26 714	26 070	-2%	46,2	752,1	5 272,4
Stockholms universitet	1 554,6	1 466,8	94%	29 725	29 070	-2%	-78,9	685,5	4 231,1
Umeå universitet	1 187,1	1 228,8	104%	17 302	17 176	-1%	64,2	599,9	3 709,7
Linköpings universitet	1 294,1	1 343,3	104%	18 857	17 990	-5%	144,6	664,0	3 180,5
Karolinska institutet **	616,1	587,3	95%	5 523	5 815	5%	144,5	949,3	5 218,0
Kungl. Tekniska högskolan	1 063,7	1 088,9	102%	14 073	13 296	-6%	107,6	485,5	3 604,5
Chalmers tekniska högskola	793,9	769,6	97%	9 441	8 746	-7%	-10,2	435,6	3 038,6
Luleå tekniska universitet	601,9	572,9	95%	7 041	7 386	5%	45,3	263,4	1 406,5
Sveriges lantbruksuniversitet	--	--	--	3 987	4 102	3%	-67,3	415,0	3 024,0
Karlstads universitet	591,2	624,1	106%	8 716	8 799	1%	22,2	109,8	991,2
Linnéuniversitetet	944,8	991,1	105%	15 575	15 546	0%	46,6	137,4	1 501,3
Örebro universitet	660,1	682,7	103%	10 143	10 074	-1%	109,5	206,6	1 003,6
Mittuniversitetet	515,1	567,4	110%	9 350	8 495	-9%	-11,8	229,4	920,9
<i>Högskolor</i>									
Blekinge tekniska högskola	297,3	315,2	106%	4 235	4 376	3%	-6,0	22,0	485,4
Försvarshögskolan	--	--	--	546	542	-1%	-2,8	91,7	496,3
Gymnastik- och idrotthögskola	86,8	81,5	94%	401	645	61%	7,7	25,3	117,9
Högskolan i Borås**	448,5	465,4	104%	6 553	6 465	-1%	-7,3	96,5	597,7
Högskolan Dalarna	430,2	432,1	100%	7 256	7 135	-2%	24,6	152,1	571,3
Högskolan på Gotland	136,4	136,9	100%	2 441	2 245	-8%	1,0	13,8	203,4
Högskolan i Gävle	410,5	441,1	107%	6 473	6 633	2%	34,1	134,4	543,9
Högskolan i Halmstad	365,6	376,7	103%	6 078	5 604	-8%	15,3	52,9	492,3
Högskolan i Jönköping	533,2	551,4	103%	8 762	8 687	-1%	33,3	56,1	763,3
Högskolan Kristianstad	344,2	361,7	105%	5 500	5 679	3%	22,1	75,0	441,9
Högskolan i Skövde	321,5	305,3	95%	4 475	4 509	1%	2,2	38,9	416,0
Högskolan Väst	340,7	347,5	102%	5 134	5 181	1%	8,2	39,3	446,2
Malmö högskola	810,4	824,8	102%	12 581	12 655	1%	30,9	193,2	1 206,2
Mälardalens högskola	586,1	581,1	99%	8 042	8 101	1%	49,8	82,6	787,7
Södertörns högskola	371,8	400,3	108%	7 457	7 588	2%	5,5	29,7	675,8
<i>Konstnärliga högskolor</i>									
Dans- och cirkushögskolan	48,2	47,3	98%	151	148	-2%	-5,2	15,1	68,8
Konstfack	129,3	131,3	102%	616	593	-4%	-6,3	30,3	160,6
Kungl. Konsthögskolan	58,4	61,0	104%	210	216	3%	1,5	16,1	69,0
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	111,8	102,9	92%	668	604	-10%	-10,9	39,0	173,0
Operahögskolan i Stockholm	17,1	17,2	100%	37	38	1%	-0,9	4,0	25,8
Stockholms dramatiska högskola	110,4	106,4	96%	230	228	-1%	6,0	9,4	135,4
Totalt	20 658,4	21 062,7	102%	315 211	311 907	-1%	862,9	9 750,8	57 729,3

*) Balanserad kapitalförändring exklusive årets kapitalförändring

**) Inkl tilläggsanslag 6,2 miljoner kronor enligt 2:56 ap. 10.

***) Inkl tilläggsanslag 7 miljoner kronor enligt anslag 2:54, ap. 22.

Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan har inget takbelopp.

Intäkter av studieavgifter 2011 enligt lärosätenas årsredovisningar, samt tillfällig minskning av takbelopp 2011 med anledning av att studieavgifter införts.

Lärosäte	Intäkter av studieavgifter 2011	Tillfällig takbeloppsminskning 2011 pga studieavgifter
<i>Universitet</i>		
Uppsala universitet	6 639	-7 950
Lunds universitet	12 348	-9 000
Göteborgs universitet	2 742	-2 600
Stockholms universitet	3 591	-7 200
Umeå universitet	3 341	-6 100
Linköpings universitet	1 811	-2 500
Karolinska institutet	1 708	-2 100
Kungl. Tekniska högskolan	9 249	-17 800
Chalmers tekniska högskola*	9 721	-7 000
Luleå tekniska universitet	220	-1 450
Sveriges lantbruksuniversitet	786	
Karlstads universitet	704	-2 500
Linnéuniversitetet	2 281	-3 200
Örebro universitet	917	-4 200
Mittuniversitetet	1 141	-1 500
<i>Högskolor</i>		
Blekinge tekniska högskola	4 206	-5 700
Försvärshögskolan	0	0
Gymnastik- och idrottshögskolan	0	0
Högskolan i Borås	1 527	-3 500
Högskolan Dalarna	1 826	-5 900
Högskolan på Gotland	270	-500
Högskolan i Gävle	3 308	-2 000
Högskolan i Halmstad	1 477	-3 500
Högskolan i Jönköping*	3 795	-3 000
Högskolan Kristianstad	624	-1 000
Högskolan i Skövde	1 000	-1 800
Högskolan Väst	295	-2 000
Malmö högskola	1 963	-2 000
Mälardalens högskola	1 086	-3 000
Södertörns högskola	192	-2 000
<i>Konstnärliga högskolor</i>		
Dans- och cirkushögskolan	213	0
Konstfack	225	0
Kungl. Konsthögskolan	285	0
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	128	0
Operahögskolan i Stockholm	241	0
Stockholms dramatiska högskola	0	0
Totalt	79 860	-111 000

*) Uppgiften har hämtas från Högskoleverkets insamling av ekonomiska data.

Uppgift om takbeloppsminskning enligt tabell 4.3 i prop. 2010/11:1 Utgiftsområde 16.